

Piotr Lykowski

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

ZRÓŻNICOWANIE ŁĄCZNYCH PŁATNOŚCI OBSZAROWYCH W POWIATACH WIELKOPOLSKI W LATACH 2004-2011

*DIVERSITY OF AREA PAYMENTS IN THE DISTRICTS OF WIELKOPOLSKA
IN THE YEARS 2004-2011*

Słowa kluczowe: WPR, płatności obszarowe, zróżnicowanie, Wielkopolska

Key words: CAP area payments, diversity, Wielkopolska

Abstrakt. Celem badań było przedstawienie różnic w poziomie płatności bezpośrednich w poszczególnych powiatach Wielkopolski w latach 2004-2011, w przeliczeniu na 1 ha UR zgłaszany do dopłat, a także wykazanie różnic w dynamice tego działania. Do badań wykorzystano dane ARiMR, uważając, że powierzchni zgłaszanych do dopłat w ramach określonych grup upraw i wielkości produkcji, mimo że system płatności obszarowych wchodzi w skład mechanizmów pomocowych wspólnej polityki rolnej stanowi główne narzędzie wsparcia produkcji rolnej. Pomoc finansowa wypłacana do gruntów rolnych zgłaszanych przez producentów do dopłat charakteryzuje się wzrostem stawek płatności do 1 ha. Badane powiaty miały różny stopień absorpcji płatności, który uzależniony był od rodzaju uprawy, położenia geograficznego oraz aktywności producentów rolnych. Jak wynika z analizy, w Wielkopolsce występują powiaty specjalizujące w określonym rodzaju produkcji rolnej i o relatywnie dużym udziale w wypłacanych środkach finansowych. To wszystko miało wpływ na końcowy efekt finansowy wsparcia, bez względu na jego genezę.

Wstęp

Płatności obszarowe wchodzi w skład systemu wsparcia bezpośredniego, który oddziałuje na rozwój i dochodowość polskiego rolnictwa, stanowiąc nadrzędny element I filaru unijnej polityki rolnej. Tego rodzaju mechanizm wsparcia dochodów gospodarstw rolnych zapewnia ich stabilne funkcjonowanie w warunkach wolnej konkurencji, regulując poziom podaży i cen produktów żywnościowych na rynku wewnętrznym. Jednocześnie, płatności do gruntów rolnych stanowią mechanizm niwelujący dysproporcje pomiędzy dochodami z rolnictwa i działań pozarolniczych, a także kompensujące w pewnym stopniu brak opłaty za usługi publiczne, nieopłacane przez rynek, ze względu na brak internalizacji kosztów w produkcji rolnej [Czyżewski, Stępień 2011].

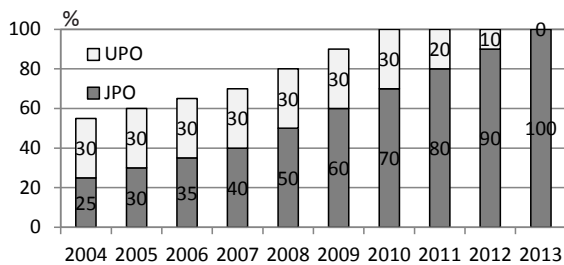
Do analiz wykorzystano studia literaturowe dotyczące WPR, a także dochodów rolniczych oraz dane empiryczne Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) dotyczące poszczególnych powiatów, w zakresie zgłaszanych do płatności upraw zlokalizowanych na różnych obszarach, na których prowadzona jest produkcja rolna. Dokonano próby określenia najbardziej charakterystycznych cech tej produkcji dla wybranych powiatów województwa wielkopolskiego, przez porównanie danych odnośnie powierzchni zgłaszanych do płatności, wielkości produkcji i poziomu uzyskiwanych dopłat.

W ten sposób osiągnięto dwa cele badawcze. Pierwszy polegający na prezentacji różnic w poziomie płatności bezpośrednich w poszczególnych powiatach w przeliczeniu na zgłaszany do dopłat hektar użytków rolnych, drugi na wykazaniu różnic w dynamice tego działania, a pośrednio różnic jego roli w kształtowaniu dochodów gospodarstw rolnych w Wielkopolsce. Postępowanie badawcze wymagało stosowania metody indukcyjnej gromadzenia i analizy danych z elementami redukcji. Stosowano też klasyczne metody analizy struktury z uwzględnieniem rachunku odchyłek od średniej oraz dynamiki indeksów. Pozwoliło to wyróżnić grupy powiatów o względnie wysokim, średnim i niskim poziomie dopłat bezpośrednich, a także interpretować te różnice, co było głównym celem badań.

Propedeutyka dopłat bezpośrednich

Zgodnie z uzgodnieniami traktatu akcesyjnego członkostwa w strukturach Unii Europejskiej (UE), od 2004 r. w Polsce stopniowo wdrażano poszczególne instrumenty wspólnej polityki rolnej (WPR). Jednym z założeń WPR jest zwiększanie dochodowości szeroko rozumianej produkcji rolnej przez stosowanie mechanizmów dopłat. W zdecydowanej większości nowych krajów członkowskich, w tym w Polsce, przyjęto uproszczony system dopłat bezpośrednich w postaci jednolitej płatności obszarowej (JPO), tzw. SAPS (ang. *Single Area Payment Scheme*). W przeciwieństwie do krajów UE-15 oraz Słowenii i Malty, gdzie stosowany jest powiązany bezpośrednio z produkcją system płatności jednolitej SPS (ang. *Single Payment Scheme*), przyjęcie modelu uproszczonego wiązało się ze stosowaniem dopłat do powierzchni gruntów wchodzących w skład gospodarstwa. Warto zwrócić uwagę, iż praktyka pokazała diametralnie różne oddziaływanie obu systemów na gospodarkę rynkową. Kierunki produkcji dotowane przez system SPS stały się determinantami kierunków produkcji rolnej krajów UE-15, co w konsekwencji często doprowadzało do powstania niepożądanych nadwyżek. Natomiast w systemie SAPS przez udzielanie płatności do powierzchni gruntów uzyskano względnie nieukierunkowaną dystrybucję środków finansowych, spełniającą jednocześnie zadanie uzupełniania dochodów z rolnictwa.

Mechanizm systemu SAPS polega na udzielaniu rocznej płatności do powierzchni gruntów wchodzącej w skład wyznaczonej wcześniej powierzchni referencyjnej kraju [Czyżewski, Stępień 2011]. W Polsce przyjęto, iż dniem określającym sumaryczną powierzchnię referencyjną kraju, czyli dniem wskazującym, iż dany grunt znajdujący się w użytkowaniu rolniczym może uzyskać jednolitą płatność obszarową jest 30 czerwca

Rysunek 1. Procentowy przyrost płatności bezpośrednich w stosunku do poziomu finansowania krajów UE-15, wynegocjowany w traktacie akcesyjnym.

Figure 1. Percentage increase in direct payments in relation to the funding of the EU-15, negotiated in the Accession Treaty

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdania Departamentu... 2004-2011

Source: own study based on Sprawozdania Departamentu... 2004-2011

Przeliczenie przyznanej państwu członkowskiemu koperty finansowej i określenie stawek poszczególnych płatności odbywa się corocznie na potrzeby każdego odrębnego roku gospodarczego. Mechanizm przeliczenia zawiera również odniesienie do sumarycznej krajowej powierzchni ze wszystkich złożonych w danym roku wniosków obszarowych, a także zgodnie z prawodawstwem UE wymaga zastosowania kursu przeliczenia waluty euro/żł aktualnego na 30 września danego roku. Z uwagi na to, stawki płatności w ramach poszczególnych schematów płatnościowych ogłaszane są przez kraje członkowskie w stosownych aktach prawnych (rozporządzeniach) po 30 września danego roku gospodarczego [Judzińska, Łopaciuk 2011].

Poziom i dynamika płatności obszarowych w powiatach Wielkopolski w latach 2004-2011

W latach 2004-2011 w Wielkopolsce zrealizowano płatności obszarowe na kwotę prawie 11,68 mld zł, co daje około 6,8 tys. zł na 1 ha UR zgłaszanych do dopłat. W powiatach wypłacane kwoty mieściły się w przedziale od 184,1 mln zł do 920,3 mln zł w badanym okresie. Dystrybucja tych środków

jednolitą płatność obszarową jest 30 czerwca 2003 r. Ponadto, płatności udzielane przez kraj członkowski są ograniczone wysokością i limitem koperty finansowej przyznanej danemu państwu. Nowe kraje członkowskie, w tym Polska, mogły podjąć decyzję o dodatkowym współfinansowaniu płatności bezpośrednich z budżetu krajowego, dzięki czemu powstało wiele krajowych schematów uzupełniających płatności obszarowych (UPO). Tym samym uzyskano również specjalnie ukierunkowane podniesienia dochodowości rolnej wybranych sektorów, a także zmniejszono różnicę pomiędzy finansowaniem rolnictwa w nowych i starych (UE-15) krajach członkowskich.

dotyczyła średniorocznie ponad 1,72 mln ha JPO, 0,9 mln ha ONW, 140 tys. ha roślin przeznaczonych na paszę uprawianych na trwałych użytkach zielonych (płatność zwierzęca – PZ), ponad 128 tys. ha płatności rolnośrodowiskowych, ponad 28 tys. ha specjalnej płatności obszarowej do powierzchni upraw roślin strączkowych i motylkowych w 2011 r. W analizowanym okresie powierzchnia realizowanych płatności rolnośrodowiskowych wzrosła z około 3,52 tys. ha do ponad 218 tys. ha, czyli ponad sześćdziesięciokrotnie, czego powodem było przede wszystkim zwiększenie oferty programów rolnośrodowiskowych, lepsze ich dostosowanie do potrzeb rolników i sama aktywność rolników zainteresowanych pozyskaniem dodatkowych środków finansowych [Łykowski, Matuszczak 2013].

Rozpatrując strukturę wypłaconych płatności obszarowych (rys. 2) stwierdzono, że prawie połowę z nich stanowiła JPO, w dalszej kolejności nie mniej ważne co do udziału były krajowe UPO. Stosunkowo niewielki odsetek stanowiły dopłaty związane z ONW oraz programami rolnośrodowiskowymi (PRŚ) [Łykowski 2013]. Powiaty Wielkopolski zostały pogrupowane ze względu na średnią wielkość wypłacanych środków finansowych z kampanii obszarowych 2004-2011 w przeliczeniu na 1 ha UR zgłaszanych do dopłat. Do tej delimitacji posłużono się metodą Hellwiga¹, uzyskując podział na trzy grupy powiatów (tab. 2).

W tabeli 3 przedstawiono dynamikę płatności obszarowych w okresie 2004-2011, na podstawie której stwierdzić należy, iż dynamika płatności obszarowych w okresie 2004-2006 wynosiła 13,6% i była o 2,4% wyższa niż w okresie 2007-2011.

Za okres 2004-2006 (tab. 2) w pierwszej grupie o najwyższej wypłaconej kwocie płatności obszarowych znalazło się 7 powiatów, tj. ostrzeszowski, czarnkowsko-trzcianecki, turecki, chodzieski, wolsztyński i międzychodzki. Należy zauważyć, że w tych powiatach prawie cała powierzchnia zgłaszana do dopłat objęta jest płatnością ONW. W drugiej najbardziej licznej grupie powiatów (19) wartości wypłaconych dopłat bezpośrednich były najbliższe przeciętnym. Natomiast w grupie powiatów o najniższej wypłaconej kwocie płatności (grupa III) znalazły się powiaty: średzki, krotoszyński, poznański, gostyński i jarociński.

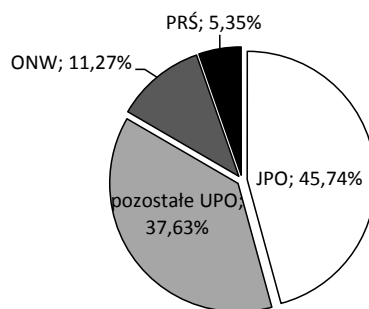
W latach 2007-2011 z grupy o największej średniorocznie wypłaconej kwocie płatności obszarowych za 1 ha UR ubył powiat turecki oraz wolsztyński, natomiast do tej grupy doszły powiaty: gostyński, rawicki, nowotomyski i wrzesiński. Grupy powiatów pod kątem dynamiki płatności wyodrębniono metodą Hellwiga².

Objaśnienia/Explanations: JPO – jednolita płatność obszarowa/Single Area Payment, pozostałe UPO – pozostałe uzupełniające płatności obszarowe/Other Supplementary Area Payment, ONW – pomoc finansowa z tytułu gospodarowania na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania/assistance for farming in less favored areas, PRŚ – płatności rolnośrodowiskowe/Agri-environment payments

Rysunek 2. Struktura wypłaconych płatności bezpośrednich gospodarstwom rolnym w Wielkopolsce w latach 2004-2011

Figure 2. The structure of direct payments paid to farms in Wielkopolska Region in the years 2004-2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdań Departamentu... 2004-2011 oraz Łykowski, Matuszczak 2013

¹ Pierwszą grupę stanowią powiaty, w których wypłacone środki są większe aniżeli średnia roczna wartość wypłaconych dopłat (623,90 zł/ha UR) plus ½ odchylenia standardowego (26,55 zł) za okres 2004-2006 i (984,50 zł/ha UR) plus ½ odchylenia standardowego (23,83 zł) za okres 2007-2011. Druga grupa to powiaty, w których wypłacone dopłaty mieściły się w przedziale: średnia wielkość wypłaconych dopłat plus/minus ½ odchylenia standardowego. W trzeciej grupie mieszczą się powiaty, w których dopłaty bezpośrednie były mniejsze, aniżeli średnia wielkość wypłaconych dopłat minus ½ odchylenia standardowego.

² Pierwszą grupę stanowią powiaty, w których dynamika płatności obszarowych jest większa aniżeli średnia (13,6%) plus ½ odchylenia standardowego (2,17%) za okres 2004-2006 i (11,2%) plus ½ odchylenia standardowego (0,52%) za okres 2007-2011. Druga grupa to powiaty, w których dynamika mieściła się w przedziale: średnia wielkość dynamiki plus/minus ½ odchylenia standardowego. W trzeciej grupie mieszczą się powiaty, w których dynamika była niższa, aniżeli średnia wielkość dynamiki minus ½ odchylenia standardowego.

Tabela 1. Kwoty zrealizowanych płatności powierzchniowych w latach 2004-2006 w powiatach Wielkopolski
 Table 1. The amount of area payments made in 2004-2006 in the districts of Wielkopolska Region

Powiat/ District	JPO	UPO pozo- stałe/ rest	ONW	PRŚ	JPO	UPO pozo- stałe/ rest	ONW	PRŚ	JPO	UPO pozo- stałe/ rest	ONW	PRŚ	Średnio- roczna płatność do 1 ha w okresie/The average annual payment to 1 ha in the period	
	2004				2005				2006					2004-2006
	kwota [mln zł]/amount [mln PLN]													
1	2	3	4	5	2	3	4	5	2	3	4	5	6	
Chodzieski	6,0	7,8	3,5	0,0	6,6	7,9	3,7	2,3	8,4	9,0	3,8	3,5	704,9	
Czarnkowsko- trzcianecki	11,7	15,1	9,6	0,4	13,0	15,3	10,2	3,9	15,9	17,2	10,4	5,6	741,9	
Gnieźnieński	17,3	21,5	6,1	0,0	18,7	21,1	6,5	1,4	23,0	28,1	6,6	3,3	615,2	
Gostyński	11,5	13,9	0,3	0,0	12,4	13,7	0,3	0,2	15,2	22,8	0,4	0,6	551,2	
Grodziski	8,6	11,0	3,4	0,0	9,4	10,8	3,6	0,3	11,2	14,9	3,6	0,5	623,5	
Jarociński	8,6	10,6	0,4	0,0	9,2	10,4	0,4	0,5	11,2	14,2	0,4	1,2	548,1	
Kaliski	16,6	19,8	8,8	0,0	17,7	19,5	9,4	0,2	21,9	23,1	9,4	0,4	615,1	
Kępiński	7,9	10,0	4,3	0,0	8,5	9,9	4,6	0,5	10,4	11,4	4,6	1,0	644,4	
Kolski	14,4	17,5	5,7	0,0	15,9	17,6	6,2	0,6	19,4	21,8	6,2	1,0	600,3	
Koniński	19,5	23,9	13,6	0,0	21,1	23,9	14,1	0,2	25,8	28,3	14,1	0,8	654,1	
Kościański	12,3	15,4	2,0	0,0	13,1	15,0	2,1	0,7	16,9	22,0	2,1	2,3	588,1	
Krotoszyński	10,7	13,5	0,9	0,0	11,6	13,3	1,0	0,4	14,4	19,6	1,1	1,3	565,8	
Leszczyński	10,1	12,9	3,2	0,0	11,7	13,4	3,3	0,4	14,3	18,3	3,4	1,1	602,4	
Międzychodzki	5,5	6,9	3,4	0,2	5,8	6,8	3,5	0,5	7,2	7,7	3,6	0,7	661,3	
Nowotomyski	8,3	10,0	4,4	0,1	9,1	10,1	5,0	0,7	11,2	14,0	5,0	1,2	650,8	
Obornicki	7,5	9,8	3,0	0,0	8,0	9,5	3,1	0,4	9,8	11,5	3,1	1,0	623,1	
Ostrowski	13,2	15,9	7,0	0,0	14,5	16,1	7,3	0,6	18,1	19,3	7,4	1,3	624,2	
Ostrzeszowski	7,9	10,4	9,2	0,0	8,6	10,3	9,4	0,2	10,6	11,5	9,4	0,3	763,5	
Piński	15,4	19,1	5,2	0,2	16,7	19,3	5,8	2,7	20,5	22,5	5,9	4,9	615,3	
Pleszewski	10,1	12,2	3,8	0,0	10,9	12,1	4,0	0,6	13,5	15,4	4,0	1,5	602,4	
Poznański	28,2	33,7	3,6	0,3	30,9	34,0	4,6	3,4	38,4	46,2	4,8	7,4	559,6	
Rawicki	10,3	12,7	3,8	0,0	11,7	13,2	3,9	0,2	14,3	20,0	4,0	1,2	621,4	
Słupecki	11,6	14,1	5,6	0,1	12,5	14,0	6,0	0,6	15,5	19,3	6,1	1,0	635,9	
Szamotulski	11,6	14,8	3,0	0,0	12,5	14,4	3,0	0,3	15,3	19,2	3,1	1,4	589,7	
Średzki	8,7	9,7	2,4	0,0	9,3	9,6	2,4	0,7	11,5	13,1	2,4	1,6	572,6	
Śremski	7,2	9,2	2,5	0,0	7,9	9,1	2,8	0,4	9,8	11,9	2,8	0,8	616,1	
Turecki	10,1	12,8	11,3	0,0	11,1	12,8	11,6	0,2	13,5	14,3	11,5	0,3	738,4	
Wągrowiecki	13,4	17,5	6,7	0,0	14,5	17,2	6,9	0,5	17,0	20,4	6,9	1,7	636,0	
Wolsztyński	7,6	9,8	5,1	0,0	8,3	9,6	5,3	0,5	10,3	11,0	5,4	1,2	668,7	
Wrzesiński	9,3	11,3	3,1	0,1	9,8	10,9	3,2	1,7	12,2	15,4	3,2	3,0	628,6	
Złotowski	12,4	15,7	6,5	0,0	13,3	15,5	7,3	2,3	16,4	17,2	7,5	4,3	661,9	
Wielkopolska	353,4	438,5	151,4	1,6	384,6	436,5	160,7	28,0	473,0	560,7	162,2	57,2	623,9	

Objaśnienia jak na rys. 1/Explanations: see fig. 1

Źródło: jak na rys. 1/Source: see fig. 1

Tabela 1. cd.

	kwota [mln zł]/amount [mln PLN]																					
	2	3	4	5	2	3	4	5	2	3	4	5	2	3	4	5	2007-2011	2004-2011				
Chodzieski	9,2	8,5	3,9	4,7	10,3			5,5	15,3	10,2	4,0	5,9	17,0	9,3	4,0	6,0	21,5	7,8	4,0	6,5	1085,3	942,7
Czarnkowsko-trzcianecki	17,2	15,5	10,4	8,0	19,6	14,5	10,6	9,9	29,0	19,1	10,4	10,5	32,0	17,1	10,5	11,3	40,5	14,3	10,4	12,1	1113,8	974,3
Gnieźnieński	25,3	28,4	6,7	4,7	28,5	27,0	6,8	5,5	41,9	35,3	6,7	5,9	46,1	32,1	6,7	7,0	58,1	29,0	6,8	6,5	997,0	853,8
Gostyński	16,8	23,6	0,7	1,1	18,8	26,1	0,6	1,6	28,1	34,3	0,7	1,9	30,5	31,1	0,7	2,3	38,4	30,3	0,7	2,2	1054,6	865,8
Grodziski	12,3	14,9	3,6	0,8	13,8	14,0	3,6	1,0	20,4	18,7	3,6	1,2	22,7	17,2	3,6	1,4	28,7	15,9	3,6	1,9	998,6	857,9
Jarocinski	12,1	14,0	0,7	1,5	13,6	14,0	0,7	1,6	20,2	18,5	0,7	1,8	22,4	17,0	0,8	1,9	28,2	15,6	0,8	2,2	940,1	793,1
Kaliski	23,7	21,4	9,4	1,4	26,6	20,1	9,5	1,7	39,8	26,6	9,4	1,7	44,0	24,3	9,4	2,7	56,0	21,4	9,4	2,6	911,2	800,1
Kępniński	11,5	10,8	4,7	1,5	13,0	10,1	4,7	1,6	19,3	13,3	4,7	1,7	21,4	12,2	4,7	1,7	27,2	10,5	4,7	1,7	944,7	832,1
Kolski	21,3	21,0	6,5	1,3	24,0	20,0	6,5	1,8	35,7	26,6	6,5	2,3	39,5	24,8	6,5	2,7	49,6	22,2	6,4	2,8	928,9	805,7
Koniński	27,9	26,7	14,4	1,4	31,4	25,1	14,4	1,9	46,5	32,9	14,4	2,0	51,0	30,4	14,2	2,2	63,5	26,6	14,0	2,8	961,7	846,4
Kościański	17,9	21,7	2,2	2,6	20,0	20,6	2,2	2,3	29,5	27,4	2,1	2,3	34,5	26,1	2,1	2,4	42,1	23,0	2,1	1,6	951,4	815,2
Krotoszyński	15,8	19,7	1,1	1,8	17,8	19,9	1,2	2,3	26,5	26,2	1,2	2,5	29,7	24,3	1,2	2,7	38,2	23,1	1,2	3,1	979,3	824,2
Leszczyński	15,6	18,0	3,8	1,6	17,6	17,2	4,0	1,8	26,4	23,0	4,0	1,9	29,0	21,1	4,0	2,0	35,7	18,9	3,9	1,6	971,0	832,8
Międzychodzki	7,8	7,2	3,6	1,4	8,8	8,1	3,6	1,6	13,0	10,6	3,6	1,8	13,9	9,4	3,6	1,9	17,6	8,5	3,6	2,4	1033,5	894,0
Nowotomyski	12,1	13,2	5,0	1,6	13,5	12,4	5,1	2,3	19,9	16,4	5,0	2,9	22,1	15,2	5,0	3,4	27,9	13,9	5,0	3,8	1030,4	888,0
Obornicki	10,8	11,3	3,1	1,7	12,2	10,4	3,1	2,1	17,7	13,5	3,1	2,2	19,7	12,4	3,1	2,3	24,9	10,9	3,1	2,5	960,5	834,0
Ostrowski	19,4	17,7	7,8	1,9	21,9	16,6	7,8	2,3	32,7	22,2	7,8	2,4	36,2	20,2	7,9	3,2	46,0	17,8	8,0	5,0	937,4	820,0
Ostrzeszowski	11,6	10,9	9,4	1,0	13,1	9,9	9,5	1,2	19,3	13,1	9,4	1,3	21,4	11,9	9,4	1,3	26,9	10,2	9,4	1,3	1050,7	943,0
Piłski	22,3	21,4	6,2	7,0	24,8	19,6	6,3	7,7	36,8	25,7	6,3	7,6	40,1	22,9	6,4	7,8	51,5	20,2	6,4	8,1	969,0	836,3
Pleszewski	14,9	14,8	4,1	2,4	16,8	16,2	4,1	2,1	24,8	21,0	4,1	2,3	27,6	19,5	4,1	2,3	34,4	17,5	4,1	2,4	973,3	834,2
Poznański	42,0	43,0	6,0	12,3	46,8	40,8	6,1	13,4	70,2	54,8	6,3	15,1	78,2	50,9	6,6	18,1	100,7	46,7	6,7	20,1	964,5	812,7
Rawicki	16,3	21,1	4,1	1,6	18,7	21,6	4,2	2,2	28,0	28,8	4,2	2,3	31,1	26,6	4,2	2,4	37,6	24,2	4,1	2,3	1049,9	889,2
Ślupski	17,0	18,9	6,2	2,0	19,1	17,9	6,3	2,8	28,3	23,7	6,3	3,1	31,4	21,9	6,3	3,3	39,7	20,1	6,3	3,3	1008,9	869,0
Śzamotulski	16,9	18,9	3,2	2,0	19,1	17,7	3,3	2,5	28,5	23,6	3,3	2,7	32,9	22,6	3,4	3,4	41,1	19,8	3,3	3,6	946,2	812,5
Śreński	12,6	13,1	2,5	2,1	14,0	12,6	2,8	2,3	20,9	16,8	2,8	2,5	23,2	15,6	2,8	2,3	33,0	16,0	2,8	2,9	950,8	809,0
Śremski	10,6	11,6	2,9	1,2	11,9	11,1	2,9	1,6	17,6	14,7	2,9	1,8	19,6	13,6	2,9	1,9	24,7	12,2	2,9	2,4	975,0	840,4
Turecki	14,7	13,7	11,5	0,4	16,5	12,3	11,5	0,7	24,8	16,5	11,4	1,0	26,7	14,7	11,1	1,3	33,7	12,7	11,1	1,4	1008,4	907,2
Wągrowiecki	18,7	20,0	7,0	2,6	21,2	18,7	7,0	2,7	31,7	24,7	7,0	3,0	34,9	22,7	7,0	3,2	44,0	20,0	7,0	2,9	976,2	848,6
Wolsztyński	11,3	10,7	5,5	1,8	12,9	9,8	5,5	2,2	19,2	13,2	5,5	2,2	21,4	12,0	5,6	2,4	27,1	10,3	5,6	2,6	977,2	861,5
Wrzesiński	13,2	14,9	3,3	3,8	14,7	14,2	3,3	3,9	22,1	18,9	3,3	4,1	24,3	17,4	3,3	3,9	30,7	16,1	3,3	3,6	1021,2	874,0
Złotowski	18,0	16,3	7,7	6,4	20,3	14,9	7,8	7,3	30,3	19,8	7,8	7,5	33,3	17,8	7,7	8,2	42,1	15,5	7,8	8,4	1016,5	883,5
Wielkopolska	516,9	542,6	167,3	85,8	581,3	521,2	168,9	99,7	864,6	690,2	168,5	107,4	957,9	634,7	168,8	118,8	1211,3	571,2	168,5	126,6	984,5	849,3

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 2. Poziom realizowanych płatności w powiatach Wielkopolski w latach 2004-2011
 Table 2. The level of payments realized in the districts of Wielkopolska Region between 2004-2011

Lp./ No	Okres/Period								
	2004-2006			2007-2011			2004-2011		
	grupa/group								
	I	II	III	I	II	III	I	II	III
	656,38	576,72	548,10	1013,75	966,07	911,20	877,61	833,31	791,00
	763,50	656,37	576,71	1113,80	1013,74	966,06	975,10	877,60	833,30
	kwota [zł/ha]/amount [PLN/ha]								
1	ostrzeszowski	koniński	średzki	czarnkowsko-trzcianecki	słupecki	poznański	czarnkowsko-trzcianecki	wrzesiński	kępiński
2	czarnkowsko-trzcianecki	nowotomyski	krotoszyński	chodzieski	turecki	koniński	chodzieski	słupecki	obornicki
3	turecki	kępiński	poznański	gostyński	grodziski	obornicki	ostrzeszowski	gostyński	krotoszyński
4	chodzieski	wągrowiecki	gostyński	ostrzeszowski	gnieźnieński	kościański	turecki	wolsztyński	ostrowski
5	wolsztyński	słupecki	jarociński	rawicki	krotoszyński	średzki	rawicki	grodziski	kościański
6	złotowski	wrzesiński		międzychodzki	wolsztyński	szamotulski	międzychodzki	gnieźnieński	szamotulski
7	międzychodzki	ostrowski		nowotomyski	wągrowiecki	kępiński	nowotomyski	wągrowiecki	poznański
8		grodziski		wrzesiński	śremski	jarociński	złotowski	koniński	średzki
9		obornicki		złotowski	pleszewski	ostrowski		śremski	kolski
10		rawicki			leszczyński	kolski		pleszewski	kaliski
11		śremski			pilski	kaliski		leszczyński	jarociński
12		pilski						pilski	
13		gnieźnieński							
14		kaliski							
15		leszczyński							
16		pleszewski							
17		kolski							
18		szamotulski							
19		kościański							

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

Podobnie jak w przypadku wypłaconych płatności na 1 ha UR pozwoliło to wyodrębnić po trzy grupy powiatów dla okresów 2004-2006 i 2007-2011. W pierwszym z tych okresów i jednocześnie w grupie pierwszej, tj. o najwyższej dynamice znalazło się 9 powiatów, 5 z nich – gostyński, poznański, jarociński, krotoszyński i średzki znalazło się również w grupie o najwyższej dynamice w okresie 2007-2011. Z kolei powiaty rawicki, wrzesiński, gnieźnieński trafiły do grupy powiatów o dynamice średniej w latach 2007-2011, natomiast powiat kościański trafił do grupy powiatów o dynamice najniższej.

Powyższa analiza pozwoliła wyróżnić grupę powiatów o najwyższej (łącznie) dynamice płatności obszarowych, średniej i względnie najniższej według nadanych rang. W grupie pierwszej oznaczonej na rysunku 3 kolorem białym znalazły się powiaty opatrzone wartościami rang od 2 do 22. Kolejną grupę oznaczoną kolorem jasnoszarym stanowią powiaty, dla których wartość rang mieściła się w przedziale od 23 do 40 włącznie. Ostatnią grupę powiatów, oznaczoną kolorem ciemnoszarym charakteryzowały rangi w przedziale od 41 do 61.

Zaprezentowane zestawienie wskazuje, iż:

- do grupy powiatów o najwyższej dynamice płatności obszarowych należy osiem powiatów: gnieźnieński, gostyński, grodziski, jarociński, krotoszyński, poznański, rawicki, średzki;
- powiaty należące do grupy drugiej tworzą trzy skupienia: liczące 6 powiatów (chodzieski, międzychodzki, nowotomyski, obornicki, pilski, szamotulski), 4 powiaty (ostrowski, pleszewski, słupecki,

Tabela 3. Dynamika realizowanych płatności w powiatach Wielkopolski w latach 2004-2011
 Table 3. Dynamics of payments realized in the districts of Wielkopolska Region between 2004-2011

Powiat/ District	Rok/Year																		Średnia dynamika w okresie/ Average change in period			
	2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2004- 2006	2007- 2011	2004- 2011					
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B				
Chodzieński	114,7	114,7	133,7	116,6	141,1	105,5	149,7	106,1	190,8	127,4	196,5	103,0	215,9	109,9	110,4	110,8	111,9					
Czarnkowsko-trzcianecki	108,8	108,8	126,2	116,0	130,8	103,6	141,8	108,4	178,2	125,7	185,5	104,1	201,9	108,8	110,1	110,8	110,8					
Gnieźnieński	104,6	104,6	133,7	127,8	141,3	105,7	147,9	104,7	197,0	133,1	203,8	103,5	224,0	109,9	111,4	112,8	112,8					
Gostyński	102,0	102,0	148,5	145,5	159,8	107,6	180,1	112,7	246,2	136,7	251,7	102,2	280,0	111,2	114,1	116,8	116,8					
Grodziski	101,6	101,6	132,4	130,4	137,1	103,5	142,6	104,0	191,9	134,6	198,9	103,6	221,1	111,2	116,0	114,7	114,7					
Jarocinski	104,2	104,2	137,6	132,1	145,9	106,0	155,2	106,3	213,4	137,5	181,9	102,6	243,5	111,2	118,2	114,3	114,3					
Kaliski	101,8	101,8	119,7	117,5	121,3	101,4	128,7	106,0	169,7	131,9	178,4	105,2	195,7	109,7	110,8	110,5	110,5					
Kejpiński	104,5	104,5	122,4	117,1	125,9	102,9	130,0	103,3	171,7	132,1	177,0	103,1	193,9	109,5	110,8	110,2	110,4					
Koński	103,4	103,4	124,2	120,2	128,3	103,3	134,5	104,8	182,5	135,7	189,9	104,0	209,6	110,4	111,8	111,6	111,7					
Koniński	100,1	100,1	116,8	116,6	121,0	103,6	127,0	105,0	166,7	131,3	172,8	103,7	189,1	109,4	108,4	110,6	110,0					
Kościański	103,1	103,1	143,9	139,5	146,5	101,8	150,4	102,6	206,3	137,2	207,2	100,4	225,2	108,7	110,1	113,3	113,3					
Krotoszyński	102,6	102,6	140,0	136,4	147,4	105,2	158,4	107,5	216,4	136,6	220,7	102,0	245,8	111,4	119,5	112,5	114,5					
Leszczyński	101,6	101,6	130,3	128,3	137,6	105,6	143,9	104,5	193,3	134,3	198,7	102,8	218,2	109,8	115,0	111,4	112,4					
Międzychodzki	102,7	102,7	118,3	115,2	123,6	104,5	138,0	111,7	181,1	131,2	185,4	102,4	207,9	112,1	109,0	112,4	111,4					
Nowotomyski	103,7	103,7	132,8	128,0	134,8	101,5	143,5	106,5	190,9	133,0	198,9	104,2	219,8	110,5	115,9	111,1	112,5					
Obornicki	103,2	103,2	125,8	121,9	131,9	104,9	136,7	103,6	181,8	133,0	187,8	103,3	207,0	112,6	110,0	111,4	111,4					
Ostrowski	101,1	101,1	120,2	118,9	122,9	102,2	129,3	105,2	171,5	132,6	178,9	104,3	201,7	112,8	110,0	111,4	111,0					
Ostrzeszowski	100,5	100,5	112,4	111,9	116,0	103,2	119,6	103,0	153,0	128,0	158,1	103,3	171,1	108,3	106,2	109,2	108,3					
Piłki	108,3	108,3	129,7	119,8	138,0	106,4	146,2	105,9	189,5	129,6	197,4	104,2	216,0	109,4	114,1	111,1	111,9					
Pleszewski	102,9	102,9	127,4	123,9	132,4	103,9	145,0	109,5	193,5	133,4	198,5	102,6	220,0	110,8	113,4	112,0	112,4					
Poznański	104,9	104,9	136,0	129,7	145,7	107,1	157,2	107,8	209,3	133,2	212,1	105,7	245,9	111,2	117,3	113,0	114,2					
Rawicki	101,3	101,3	138,1	136,3	149,0	107,9	153,9	103,3	207,6	134,9	213,2	102,7	232,2	108,9	118,8	111,5	113,6					
Ślupецki	103,7	103,7	130,6	125,9	136,7	104,7	143,6	105,0	190,7	132,8	196,5	103,0	216,6	110,2	114,8	111,1	112,2					
Szamotulski	100,7	100,7	131,3	130,4	135,2	103,4	141,9	105,0	192,5	135,6	199,8	103,8	218,3	109,3	115,6	111,3	112,5					
Sreński	104,2	104,2	133,8	128,4	141,3	105,6	150,7	106,6	203,8	135,3	208,3	102,2	231,0	110,9	116,3	112,1	113,3					
Sremski	104,9	104,9	129,5	123,4	134,4	103,8	141,5	105,3	190,8	134,8	196,9	103,2	218,3	110,9	114,2	111,6	112,3					
Turecki	100,4	100,4	110,0	109,6	112,2	102,0	118,2	105,3	149,3	126,2	155,7	104,3	171,1	109,9	105,0	109,5	108,2					
Wągrowiecki	102,2	102,2	120,4	117,8	129,4	107,5	134,4	103,8	178,3	132,7	182,4	102,3	200,7	110,0	110,0	111,3	110,9					
Wolsztyński	102,3	102,3	119,8	117,1	124,5	103,9	128,6	103,3	167,7	130,4	173,8	103,6	189,9	109,3	109,7	110,1	110,0					
Wrzesiński	104,9	104,9	138,5	132,0	145,6	105,1	151,5	104,1	201,0	132,7	206,2	102,6	225,4	109,3	118,5	110,8	113,0					
Złotowski	109,0	109,0	127,8	117,3	136,4	106,7	142,6	104,6	183,3	128,5	189,8	103,5	209,8	110,6	113,2	110,8	111,5					
Wielkopolskie	103,7	103,7	128,8	123,5	134,7	104,5	142,3	105,6	189,0	132,5	195,1	103,3	215,0	110,2	113,6	111,2	111,9					

A – 2004 = 100%, B – indeks łańcuchowy/chain index

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

Tabela 4. Klasyfikacja powiatów ze względu na dynamikę realizowanych płatności w Wielkopolsce w latach 2004-2011

Table 4. Classification of districts beca use of the dynamics of realized payments in Wielkopolska in years 2004-2011

Lp/ No.	Okres/Period								
	2004-2006			2007-2011			2004-2011		
	grupa/group								
	I	II	III	I	II	III	I	II	III
	16,15	11,82	5,00	11,77	10,73	9,20	12,91	11,14	8,20
	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	23,80	16,14	11,81	23,80	11,76	10,72	16,80	12,90	11,13
przyrost procentowy/percentage increase									
1	gostyński	grodziski	kolski	gostyński	śremski	koniński	gostyński	gnieźnieński	ostrowski
2	kościański	nowotomyski	kępiński	poznański	kolski	chodzieski	krotoszyński	grodziski	wągrowiecki
3	krotoszyński	chodzieski	ostrowski	jarociński	rawicki	kępiński	jarociński	szamotulski	czarnkowsko-trzcianecki
4	rawicki	szamotulski	wągrowiecki	krotoszyński	gnieźnieński	kościański	poznański	nowotomyski	kaliski
5	wrzesiński	leszczyński	kaliski	międzychodzki	grodziski	czarnkowsko-trzcianecki	rawicki	pleszewski	kępiński
6	jarociński	śłupecki	wolsztyński	średzki	leszczyński	wolsztyński	średzki	leszczyński	koniński
7	poznański	śremski	międzychodzki	pleszewski	ostrowski	turecki	kościański	śremski	wolsztyński
8	średzki	pilski	koniński		szamotulski	ostrzeszowski	wrzesiński	śłupecki	ostrzeszowski
9	gnieźnieński	pleszewski	ostrzeszowski		wągrowiecki			pilski	turecki
10		złotowski	turecki		nowotomyski			chodzieski	
11		obornicki			śłupecki			kolski	
12		czarnkowsko-trzcianecki			pilski			złotowski	
13					obornicki			międzychodzki	
14					wrzesiński			obornicki	
15					złotowski				
16					kaliski				

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

Rysunek 3. Zróżnicowanie dynamiki płatności bezpośrednich w Wielkopolsce w grupach powiatów w latach 2004-2011

Figure 3. Diversity dynamics of direct payments in Wielkopolska Region i groups in the years 2004-2011

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

- wrzesiński), 3 powiaty (kościański, leszczyński, śremski) oraz jeden odrębny powiat kolski;
- do grupy powiatów o najmniejszej dynamice płatności bezpośrednich należy 9 powiatów, w tym jedno skupienie 5 powiatów – kaliski, kępiński, koniński, ostrzeszowski, turecki (dawne ziemie zaboru rosyjskiego) oraz 4 rozproszone powiaty na północ i zachodzie Wielkopolski (czarnkowsko-trzcianecki, wągrowiecki, wolsztyński i złotowski).

Wnioski

1. Jeden z głównych instrumentów WPR jakim są dopłaty bezpośrednie, jest głównym kanałem retransferu odpływającej z sektora rolnego nadwyżki ekonomicznej. Ich bezpośrednia rola sprowadza się do funkcji wspierającej dochody rolnicze, co umożliwia akumulację i daje szansę inwestowania, a tym samym rozwoju gospodarstw rolnych.
2. Od początku integracji Polski z UE zwiększała się liczba tytułów, na które wypłacane są dopłaty bezpośrednie, co powodowało, że ich wielkość ogółem przyrosła w badanym okresie ponad dwukrotnie.
3. Płatności obszarowe wypłacane producentom rolnym w Wielkopolsce wykazywały duże zróżnicowanie przestrzenne. Wpływ na wysokość wypłacanych środków w przeliczeniu na 1 ha UR miała lokalizacja gospodarstwa, co determinowało kwestie środowiskowe – gospodarowanie na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW).
4. Wysokość wypłacanych środków w przeliczeniu na 1 ha UR zależała również w dużej mierze od aktywności rolników, szczególnie dotyczyło to płatności rolnośrodowiskowych, specjalnej płatności obszarowej do powierzchni upraw roślin strączkowych i motylkowych. Przeprowadzona analiza dowodzi różnej aktywności w tym zakresie.

Literatura

- Czyżewski A., Stępień S. 2009: *Zmiany Mechanizmów Wspólnej Polityki Rolnej, a oczekiwania Polski*, Ekonomista, nr 4, s. 431.
- Czyżewski A., Stępień S. 2011: *Wspólna polityka rolna UE po 2013 roku a interesy polskiego rolnictwa*, Ekonomista nr 1, s. 18.
- Czyżewski B. 2013: *Renty ekonomiczne w gospodarce żywnościowej w Polsce*, PWE, Warszawa.
- Judzińska A., Łopaciuk W. 2011: *Wpływ Wspólnej Polityki Rolnej na rolnictwo*, IERiGŻ-PIB, nr 9.
- Łykowski P. 2013: *Zróżnicowanie płatności bezpośrednich w skali lokalnej. Studium przypadku Wielkopolski. Wspólna polityka rolna 2007-2013 i jej nowa perspektywa*, KPSW Bydgoszcz.
- Łykowski P., Matuszczak A. 2013: *Struktura i dynamika rolniczych płatności bezpośrednich w powiatach Wielkopolski. Przyczyny zróżnicowania*, Journal of Agrobusiness and Rural Development, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, nr 2 (w druku).
- Sprawozdania Departamentu Programowania i Sprawozdawczości ARiMR w Warszawie za lata 2004-2011. ARiMR, Warszawa.
- Szalczyk Z., Matuszczak A. 2010: *Fundusze unijne dla gospodarki żywnościowej*, Materiały Dydaktyczne nr 248, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań.

Summary

This article argues that direct payments largely determine the level of farm income, and are a prerequisite for expanded reproduction. Presented the amount of area payments made in the districts of Wielkopolska Region and total level of payments realized in this districts. Demonstrated significant differences in the payment of the Wielkopolska region. The high heterogeneity of the dynamics of this phenomenon has been observed. These conclusions may be the basis for establishing the rules of financial support in the new EU budget perspective.

Adres do korespondencji
mgr Piotr Łykowski
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Katedra Makroekonomii i Gospodarki Żywnościowej
Al. Niepodległości 10, 61-875 Poznań
e-mail: kmigz@ue.poznan.pl